# YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINA AİT BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER[*]

**Dr. Öğr. Üyesi Fatma Betül ÇAKIR ÇELEBİ**[**]

## ÖZET

Yükseköğretim kurumuna ait bir buluşun ortaya çıkmasından sonraki en önemli mesele bu buluşun ticarileştirilmesidir. Zira bir ürüne dönüştürülerek ticarileştirilmemiş bir buluşun teknolojik ilerlemeye katkı sağlaması mümkün değildir. Yükseköğretim kurumlarına ait buluşlar, ülkemizde Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO'lar) vasıtasıyla ticarileştirilmektedir. Bu çerçevede, olması gereken esasen bedeli belirlenen buluşun uygun müşteri bulunarak ticarileştirilmesidir. Fakat yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirme süreci, ülkemizde bir bütün olarak düşünülüp gerekli düzenlemeler getirilmediğinden oldukça karmaşık bir hale gelmektedir. Buluş, tıpkı yükseköğretim kurumunun sahip olduğu diğer taşınır ve taşınmaz malvarlıkları gibi değerlendirilmektedir. Bu itibarla, buluşun üçüncü kişilere devri, lisanslanması gibi hukuki işlemlerde de diğer taşınır ve taşınmaz malların satımı, kiralanması gibi hukuki işlemlerin tabi olduğu ihale mevzuatı uygulanmaktadır. İhale süreçlerinin buluşların ticarileştirilmesinin doğasına uygun olmadığı aşikardır. Buna ek olarak, ticarileştirmeden elde edilen gelirin yükseköğretim kurumunun hangi birimi vasıtasıyla nasıl paylaştırılacağı da belirsizdir.

Bu çerçevede, çalışmanın ilk kısmında ticarileştirme ve ticarileştirme yolları ile TTO'lar, ikinci kısmında ticarileştirme engelleri, son kısmında ise çözüm önerileri incelenmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler**: yükseköğretim kurumuna ait buluşların ticarileştirilmesi, üniversite buluşlarının ticarileştirilmesi, yükseköğretim kurumuna ait buluşların ticarileştirilme yolları, Teknoloji Transfer Ofisi, yükseköğretim kurumuna ait buluşların ticarileştirilmesinin önündeki engeller, üniversite buluşlarının ticarileştirilmesinin önündeki engeller.

---

[*] DOI: 10.33432/ybuhukuk.1104618 – Geliş Tarihi: 16.04.2022 – Kabul Tarihi: 04.07.2022. Bu makale Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından 4 Kasım 2021 tarihinde düzenlenen "Ceren DAMAR ŞENEL II. Genç Bilim İnsanları Sempozyumu"nda sözlü tebliğ olarak sunulmuştur.

[**] Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku ABD, betulcakir67@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5090-8373.

# OBSTACLES TO THE COMMERCIALIZATION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS' INVENTIONS


## ABSTRACT

The most important issue after the emergence of an invention belonging to a higher education institution is the commercialization of this invention. Because unless the invention is converted into a product and commercialized, it is not possible to contribute to technological development. In Turkey, inventions belonging to higher education institutions are commercialized through Technology Transfer Offices (TTOs). In this context, what should be done is to commercialize the invention, whose price is determined, by finding a suitable customer. However, the commercialization process of inventions belonging to higher education institutions becomes quite complex since it is not considered as a whole, and necessary regulations are not brought in Turkey. The invention is evaluated just like other movable and immovable property owned by the higher education institution. In this respect, tender legislation is applied in legal transactions such as transferring the invention to third parties and licensing it, as in other movable and immovable properties. It is obvious that tender processes are not compatible with the nature of the commercialization of inventions. In addition, it is unclear how the income from commercialization will be shared through which unit of the higher education institution.

In this context, in the first part of the study, commercialization and commercialization ways and TTOs, in the second part, commercialization barriers and in the last part, solution proposals are examined.


**Keywords:** commercialization of inventions belonging to higher education institution, commercialization of university inventions, commercialization ways of inventions belonging to higher education institution, Technology Transfer Office, obstacles to commercialization of inventions of higher education institutions, obstacles to commercialization of university inventions.

## GİRİŞ

Günümüz dünyasında yükseköğretim kurumları yalnızca eğitim öğretim faaliyetleri yürütülen yerler değil, aynı zamanda ekonomik büyümeye katkıda bulunması beklenen, teknolojik gelişime katkı sağlayan, girişimci davranışları ve yenilikçi faaliyetleri teşvik eden birimler olarak görülmektedir[1]. Teknolojik ilerleme için kilit aktörler olarak kabul edilen yükseköğretim kurumları tarafından üretilen fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirilmesi, üniversite geliri elde etmek, yeni iş ve istihdam imkanlarının oluşması ve ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlanmasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır[2]. Bu nedenle, hükümetler, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen fikri ve sınai ürünlerin uygulamaya geçirilip ticarileştirilme oranlarının artırılmasını sağlayacak hukuki düzenlemeler getirmektedir. Bu çerçevede, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname döneminde geçerli olan ve yükseköğretim kurumlarında öğretim üyeleri tarafından gerçekleştirilen buluşlarının ticarileştirme oranlarının düşük olmasının nedeni olarak kabul edilen "profesör imtiyazı"[3] 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların hak sahipliği, belirli koşulların gerçekleşmesi kaydıyla yükseköğretim kurumlarına verilmiştir. Değişikliğin gerekçesi SMK m. 121'in gerekçesinde üniversitedeki mevcut buluş potansiyelinin ortaya

---

1 **Cunningham, James A./ Lehman, Erik E./ Menter, Mattihias/ Seits, Nikolaus** (2019) "The Impact of University Focused Technology Transfer Policies on Regional Innovation and Entrepreneurship", The Journal of Technology Transfer No. 44, s. 1452.

2 **Kamariah, Ismail/ Wan Omar, Wan Zaidi/ Majid, Izaidin Abdul** (2011) "The Commercialization Process of Patents by Universities", African Journal of Business Management, Vol. 5 (17), s. 7199.

3 **Leistner, Matthias** (2002) "Farewell to the "Professor's Privilege"- Ownership of Patents for Academic Inventions in Germany under the Reformed Employees' Inventions Act 2002", ICC, V: 35, No: 7, s. 862; **Uzunallı**, **Sevilay** (2015) "Üniversite Öğrenim Elemanlarının Buluşları Üzerinde Patent Hakkı", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM), 2015/1, s. 181. Profesör imtiyazı için bkz. **Çakır Çelebi, Fatma Betül** (2021) "Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Kapsamı", Terazi Hukuk Dergisi, C: 16, S: 182, s. 1908-1910.

çıkarılması ve patent yoluyla üniversitelerin kurumsal alt yapısı kullanılarak yapılan buluşların ekonomiye kazandırılması olarak açıklanmıştır[4].

SMK m. 121 hangi buluşların yükseköğretim kurumunda gerçekleştirilen buluş kapsamında[5] yer alacağını düzenlemektedir. Buna göre, bir buluşun yükseköğretim kurumunda gerçekleştirilen bir buluş olarak kabul edilebilmesi için yükseköğretim kurumunda yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda ortaya çıkmış olması gerekir. Bu şekilde, SMK m. 121 kapsamına giren bir buluş ortaya çıktığında buluşu yapan, buluşunu yazılı olarak ve geciktirmeksizin yükseköğretim kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Bu bildirim üzerine yükseköğretim kurumu, buluş üzerinde hak sahipliği talebinde bulunabilir[6]. Hak sahipliği talebi ve patent başvurusundan sonra artık buluş yükseköğretim kurumuna ait bir buluş niteliği kazanmaktadır.

Yükseköğretim kurumuna ait bir buluşun ticarileştirilmesi, yani yeni bir ürün veya hizmete dönüştürülmesi, bölgesel ve ülkesel ekonomik gelişmeye katkı sağlaması açısından son derece önemlidir[7]. Bu nedenle, ticarileştirme oranlarının artması için Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO'lar) TÜBİTAK tarafından çeşitli çağrılarla desteklenmektedir[8]. Söz konusu çağrılar, yükseköğretim kurumlarının ticarileştirme başarılarının artmasının sağlanması için olumlu birer adım olmakla birlikte yeterli değildir. Bunun için ticarileştirme sürecinin önündeki çeşitli mevzuatlara dayalı engellerin de kaldırılması gerekmektedir.

Bu çerçevede, çalışmada öncelikle ticarileştirme kavramı ve ticarileştirme birim veya kurumları olarak adlandırabileceğimiz TTO'lar incelenmiştir. Ardından ticarileştirme sürecinin bir bütün olarak ele alınıp düzenlenmemesinden kaynaklanan mevzuata dayalı ticarileştirme engelleri incelenmiştir. Bununla birlikte, en önemli ticarileştirme engellerinden birinin

---

4 SMK Gerekçe, m. 121.

5 Daha geniş bilgi için bkz. **Uzunallı**, s. 171-184; **Çakır Çelebi,** s. 1908-1917.

6 **Uzunallı**, s. 178.

7 **Peldek, Serkan/ Gültepe, Yasemin** (2017) "Akademik Spinoff Firma Değerlendirilmesi: Ar-Ge Faaliyetlerinin Ticarileştirilmesi", Bartın İ.İ.B.F. Dergisi, C: 8, S: 15, s. 68.

8 TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı Uygulama Esasları, <tubitak.gov.tr>.

esasen, buluşların sanayinin ihtiyaçları tespit edilerek ortaya çıkarılmaması olduğu da burada ifade edilmelidir. Çalışmanın son kısmında da ortaya konulan problemlere çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

## I. YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİ

### A. TİCARİLEŞTİRME VE TİCARİLEŞTİRME YOLLARI

Yükseköğretim kurumuna ait bir buluşun ortaya çıkmasından sonraki en önemli mesele bu buluşun ticarileştirilmesidir. Sanayide kullanılabilir bir ürüne dönüştürülerek ticari hayata geçmemiş bir buluş sadece teorik anlamda bilimsel ilerlemeye katkı sağlayabilir[9]. Buna karşılık, buluşun ticarileştirilerek ekonomiye kazandırılması yoluyla, yükseköğretim kurumunun gelir elde etmesi, yeni istihdam imkanlarının ortaya çıkması ve en önemlisi de teknolojik ilerlemenin gerçekleşmesi gibi ülke ekonomisini dahi etkileyebilecek önemli gelişmeler ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle, buluşun ticarileştirilmesi en az ortaya çıkarılması kadar önemli bir konudur.

Ticarileştirme, en genel tabirle, buluştan ekonomik bir kazanç elde edilmesidir. Ticarileştirme devir, lisans verilmesi veya spin-off şirketleri[10] kurmak gibi birçok şekilde gerçekleşebilir. Ticarileştirmenin patent hakkının devredilmesi suretiyle yapılması durumunda, devir sözleşmesiyle beraber *patent hakkı devralana geçer*[11]. SMK m. 148/4 uyarınca devir sözleşmesinin geçerli olması için noter tarafından onaylanmış olması gerekir.

Lisans verilmesi durumunda ise patent hakkı üzerindeki *kullanma yetkisi lisans alana geçer*. Bu durumda patent hakkı, sahibinin malvarlığında kalmakta, lisans alan sadece patenti kullanma hakkını kazanmaktadır[12]. SMK m. 148/4'e göre, lisans sözleşmesi yazılı şekilde yapılmalıdır. Lisans, inhisari veya inhisari

---

9 **Sarı, H. Gürbüz**, Buluşun Ticarileştirilmesi – Hukukçu Gözüyle Stratejik Bir Yaklaşım – Bölüm 1, <tr.linkedin.com>.

10 Yükseköğretim kurumları ile sanayi arasındaki işbirliğinin sağlanması amacıyla akademisyenler tarafından teknoloji geliştirme bölgelerinden kurulan şirketlerdir.

11 **Suluk, Cahit/Karasu, Rauf/Nal, Temel** (2021) Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara, 2017, s. 396.

12 **Suluk/Karasu/Nal**, s. 397; **Doğan, Gülmelehat** (2020) Teknoloji Transfer Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Uygulamaları, Ankara, s. 50.

olmayan lisans şeklinde verilebilir. Sözleşmede açıkça belirtilmedikçe, lisansın inhisari olmayan lisans şeklinde verildiği kabul edilir (SMK m. 125/2). İnhisari olmayan lisans sözleşmelerinde lisans veren sözleşmeye konu patent hakkını kendisi kullanabileceği gibi üçüncü kişilere de aynı patent hakkına ilişkin lisans verebilir. İnhisari lisansta ise lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça, kendisi de patent konusu buluşu kullanamaz (SMK m. 125/2).

Yükseköğretim kurumları sahip oldukları buluşları spin-off şirketi kurma yoluyla da ticarileştirebilirler. Ticarileştirmenin bu yolla yapılabilmesi için de buluşun yükseköğretim kurumu tarafından yeni kurulan bu şirkete devri veya lisanslanması gerekir. Spin-off şirketi tarafından devralınan buluş geliştirilerek üçüncü kişilere devredilebileceği veya lisanslanabileceği gibi buluşa konu ürün üretilip doğrudan pazara da sunulabilir. Spin-off şirketi kurulurken şirketin sermayesinin nasıl karşılanacağı, şirketin kim veya kimler tarafından yönetileceği, şirket ortaklarının kimler olacağı veya potansiyel yatırımcıların nasıl bulunacağı gibi cevaplanması gereken önemli sorular ortaya çıkmaktadır. Bu sorulara cevap bulunmadan kurulan spin-off şirketlerinin başarı şansları bulunmayacaktır.

### B. TEKNOLOJİ TRANSFER OFİSİ

Yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirmesi bugün teknoloji transfer ofisleri (TTO) vasıtasıyla yapılmaktadır. Yükseköğretim kurumları tarafından TTO'lar yükseköğretim kurumunun bir birimi veya Yükseköğretim Kurumları Teknoloji Transfer Ofisi Yönetmeliğine dayalı olarak sermaye şirketi ya da Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde (TEKNOKENT) yükseköğretim kurumlarının da pay sahibi olabileceği bir şirket olarak yapılandırılabilir[13].

[13] **Odman Boztosun, Ayşe** (2019) "Akademik Teknolojik Transferine Uygun Bir Mevzuat İklimi Tasarımı", Çalışma İlişkilerinde Fikri Mülkiyet Hakları Uluslararası Sempozyumu, Ankara, s. 151; **Değerli, Mustafa/Tolon, Metehan** (2016) "Teknoloji Transfer Ofisleri İçin Kritik Başarı Faktörleri", Bilişim Teknolojileri Dergisi, C. 9, S. 2, s. 198; **Kök Hazer, İdil Buse** (2019) "Uygulama Bakış Açısıyla Teknoloji Transfer Ofisleri", Çalışma İlişkilerinde Fikri Mülkiyet Hakları Uluslararası Sempozyumu, Ankara, s. 164.

Yükseköğretim Kurumları Teknoloji Transfer Ofisi Yönetmeliği m. 3'te göre, teknoloji transfer ofisi "*yukseköğretim kurumlarının, ar-ge ve yenilikçilikle ilgili olarak kamu ve özel sektör işbirliği yapmak, üretilen bilgi ve yapılan buluşları fikri mülkiyet kapsamında koruma altına almak ve uygulamaya aktarmak üzere Yükseköğretim Kurulundan önceden izin almak kaydıyla yükseköğretim kurumu yönetim kurulunun kararıyla kurabilecekleri sermaye şirketi*" olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, TTO'lar yükseköğretim kurumları ile özel sektör arasındaki ilişkileri düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarında üretilen fikri ve sınai ürün ile teknolojilerin korunması, geliştirilmesi, pazarlanması ve ticarileştirilmesi amacıyla faaliyetler yürüten organizasyonlardır[14]. Yükseköğretim kurumu ile özel sektör kuruluşları arasında işbirliği oluşturmak, mevcut işbirliklerini artırmak, sanayinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve teknolojileri tespit ederek yükseköğretim kurumunu bunların üretilmesi hususunda teşvik etmek TTO'ların yürüttüğü faaliyetlerdendir[15]. Yine bir fikri ve sınai ürün ortaya çıktıktan sonra bunların tescil edilmesi, bunlara uygun pazarın tespit edilmesi, bunların tanıtılması, pazarlanması, en uygun müşterinin seçilmesi ve hangi ticarileştirme yolunun ilgili ürün için en uygun olacağının tespiti gibi hususlar TTO'ların önemli görevlerindendir.

Günümüz Türkiye'sinde TTO'lar, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirilmesi sürecinde kilit bir role sahiptir. Zira bugün örneğin bir buluşun ortaya çıkarılması kadar bu buluşun *doğru bir şekilde* ticarileştirilmesi de çok önemlidir. *Doğru bir şekilde* ticarileştirme ibaresinden anlamamız gereken doğru ticarileştirme yolunun tercih edilmesi, doğru müşterinin seçilmesi, buluşun pazardaki değerinin doğru bir şekilde belirlenmesi gibi hususlardır[16]. Yine bir buluşun yükseköğretim kurumu adına tescil edilmeye değer olup olmadığı da TTO'lar tarafından belirlenmektedir. Ticarileştirme için son derece önemli olan bu belirlemeler

---

[14] **Değerli /Tolon**, s. 198.

[15] TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı Uygulama Esasları, m. 1, <https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/3654/210_bk.pdf > s.e.t. 15.04.2022.

[16] **Gordon, Mark L**. "University Controlled or Owned Technology: The State of Commercialization and Recommendations", Journal of College and University Law, Vol: 30, No: 3, s. 611.

TTO personeli tarafından yapılacağı için TTO'larda istihdam edilecek personelin belli bir deneyim ve bilgi birikimine sahip olması gerekir.

TTO'ların geniş faaliyet alanına sahip oldukları göz önüne alındığında istihdam edilen personelin tüm bu alanlarda belirli bir uzmanlık seviyesine sahip olmasını beklemek gerçekçi değildir. Bu nedenle, TTO'ların faaliyetlerini birimlere ayırarak yerine getirmesi, doğru personelin seçilmesi ve daha planlı hareket edilmesi açısından faydalı olacaktır. Nitekim Türkiye'de 2020 yılı itibarıyla üniversiteler arasında ticarileştirme geliri bakımından birinci sırada olan ODTÜ TTO[17] bu şekilde birimlere ayrılarak yönetildiği görülmektedir. ODTÜ TTO faaliyetlerini, Fikri ve Sınai Haklar ve Sözleşmeler Birimi, Ticarileştirme Birimi ve Üniversite – Sanayi İş Birliği Birimi vasıtasıyla yerine getirmektedir[18].

Bu açıklamalar ışığında bir fikri veya sınai ürün ticarileştirilirken şu aşamaların izlendiği söylenebilir: (i) fikri veya sınai ürünün değerlendirilmesi, (ii) fikri ve sınai ürünün pazarda tanıtılması, (iii) müşteri bulunması, (iv) uygun ticarileştirme yolunun belirlenmesi ve (v) gelir paylaşımı.

**Fikri ve Sınai Ürünün Değerlendirilmesi**

Yükseköğretim kurumlarına ait buluşların veya daha genel ifadeyle fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirilmesinin ilk aşaması bu ürünlerin koruma şartlarını yerine getirip getirmediği, pazarda ilgi görüp görmeyeceği, TTO'nun zamanını ve kaynaklarını harcamasına değip değmeyeceği gibi hususların değerlendirildiği bu aşamadır[19]. Görüldüğü üzere, burada çok yönlü bir incelemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin bir buluşun koruma şartlarını yerine getirip getirmediği tespiti hem hukuki hem de teknik bir değerlendirme gerektirir. Yine buluşun pazarlanabilir olup olmadığının tespiti de ilgili pazarı bilen bir uzman tarafından yapılmalıdır. Bu nedenle, değerlendirmeyi yapacak olan ekibin ilgili alanda belli bir bilgi ve deneyime sahip olması gerekir. Bu

[17] <https://www.dunya.com/dunya-arti/universitelerin-lisanslanan-patent-geliri-7-milyon-tl-haberi-619808>.

[18] <http://tto.metu.edu.tr > s.e.t. 17.03.2022.

[19] **Gordon**, s. 611; **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7199.

değerlendirme yapılırken, TTO'ların akademisyenlerden veya özel sektörden danışma hizmeti alması da faydalı olabilir[20].

Buluşun koruma şartlarını yerine getirdiği ve pazarlanabilir olduğu kanaatine varıldıktan sonra tescili için TÜRKPATENT'e başvurulması gerekir[21].

**Ticarileştirme Bedelinin Belirlenmesi**

Yükseköğretim kurumuna ait buluşun ticarileştirme bedeli belirlenirken birden fazla hususun göz önünde bulundurulması gerekir. Belirleme yapılırken, buluş ortaya çıkarılırken yapılan masrafların karşılanması, buluşa piyasada duyulan ihtiyaç, buluşun uygulandığı ürünün muadillerinin piyasadaki değeri gibi durumlar dikkate alınmaktadır[22].

**Fikri veya Sınai Ürünün Tanıtılması**

Fikri veya sınai ürünün TÜRKPATENT'te tescil edilip bedelin belirlenmesinden sonraki aşama tanıtım aşamasıdır. Bu aşamada ilk olarak fikri ve sınai ürünün pazarının incelenmesi gerekir. Bu çerçevede ilk olarak ürünle ilgilenme potansiyeli olan müşteriler tespit edilmelidir. Tanıtım doğrudan ürünle ilgilenen firmalarla yapılacak toplantılarda yapılabileceği gibi teknoloji fuarlarında sergilemek yoluyla da yapılabilir[23]. Bu çerçevede yükseköğretim kurumları, kendi düzenledikleri[24] veya Üniversite Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (ÜSİMP) gibi kuruluşlar tarafından düzenlenen fuarlarla buluşlarını sergileyebilmektedir[25].

---

[20] **Gordon**, s. 661.

[21] **Sarı, H. Gürbüz**, Buluşun Ticarileştirilmesi – Hukukçu Gözüyle Stratejik Bir Yaklaşım – Bölüm 1, <tr.linkedin.com>.

[22] Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c > s.e.t. 14.04.2022.

[23] **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7200.

[24] Erciyes Üniversitesi, The Technology Showcase – Yatırımcı Girişimci Buluşması, <https://www.erciyes.edu.tr/tr/duyuru-detay/1833/the-technology-showcase-yatirimci-girisimci-bulusmasi> s.e.t. 15.04.2022.

[25] Ulusal Patent Fuarı ve Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi 2021, <https://usimppatentfuari.org.tr> s.e.t. 14.04.2022.

TTO'lar kendi web sitelerinde de sahip oldukları fikri veya sınai ürünlerin listesini yayımlamak suretiyle de tanıtım yapabilmektedir[26]. Buna ek olarak, tanıtımın çeşitli ilan sitelerine verilen ilanla yapıldığına da rastlanmaktadır[27].

**Müşteri Bulunması**

Türkiye'de yükseköğretim kurumlarına ait fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirilmesi sürecindeki en zor aşamalardan biri de müşteri bulunması aşamasıdır. Gerek ihale mevzuatına dayalı engeller gerek yükseköğretim kurumuna ait fikri ve sınai ürünlere özel sektörce mesafeli kalınması nedeniyle, mevcut sistemde TTO'ların müşterilerini serbestçe seçebildiğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenle, TTO'ların en zorlandığı aşamanın bu aşama olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır[28]. Bununla birlikte, en kısa zamanda bu engellerin ortadan kalkacağı temennisini taşımamız nedeniyle bu başlığın da değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz[29].

TTO'lar ilgili fikri veya sınai ürünü hangi müşteriye devredecekleri belirlemesini yaparken müşteri adaylarının ilgili alandaki becerileri ve deneyimlerini göz önünde bulundurmalıdır[30]. Yine bu belirleme yapılırken, müşteri adaylarının yükseköğretim kurumuna ait bu fikri veya sınai ürünleri ticarileştirme planları da incelenmeli, bu planın ilgili ürünün ticari değerini artıracak nitelikte olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmenin yapılması özellikle yükseköğretim kurumuna ait fikri ve sınai ürünün lisans verilmesi durumunda önemlidir. Zira lisans halinde yalnızca hakkın

---

26 <store.erciyestto.com> s.e.t. 15.04.2022.

27 Koç Üniversitesi açık teklif usulüyle kemik plağı (bone plate) buluş adlı bir patent ve patent başvurusundan doğan 9 aile üyesinin inhisari lisansının verilmesi, <https://www.ilan.gov.tr/ilan/547000/ihale-duyurulari-satis-ve-trampa-ihaleleri-patent-haklari-kiraya-verilecektir> s.e.t. 15.04.2022.

28 Bkz. Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c> s.e.t 15.04.2022.

29 Mevcut sistemde yükseköğretim kurumlarına ait fikri ve sınai ürünlerin üçüncü kişilere devri veya lisanslanabilmesi için ihaleye çıkılması gerektiğinden TTO'ların müşteriler arasında seçim yapması ve ilgili ürünün seçtikleri/buldukları müşteriye devri/lisansı her zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. II.

30 **Gordon**, s. 662.

kullanılması devredilmekte, hakkın kendisi yükseköğretim kurumunda kalmaktadır. Bu nedenle de fikri ve sınai ürünün ticari değerinin artması yükseköğretim kurumu ve dolayısıyla TTO için önemli bir faktör haline gelmektedir.

Müşteri seçilirken dikkate alınması gereken durumlardan biri de müşteri adaylarının finansal istikrarı, ticari bağlantıları ve dağıtım ağı olmalıdır[31]. Böylece ilgili fikri veya sınai ürünün daha geniş bir alanda tanınması sağlanabilecektir.

**Ticarileştirme Yolunun Belirlenmesi**

Yükseköğretim kurumuna ait fikri veya sınai ürünler ticarileştirilirken hangi yolun tercih edileceğini belirlemek de TTO'ların görevlerindendir. Ticarileştirme devir, lisans, spin-off şirketi kurmak dahil olmak üzere birçok şekilde yapılabilir. Hangi ticarileştirme yolunun tercih edileceği ilgili fikri ve sınai ürünün değeri ve niteliğine göre değişecektir. Bu karar verilirken buluşçunun görüşüne de başvurulmalıdır[32]. Zira buluşun ve diğer fikri ve sınai ürünlerin değeri ve niteliğine ilişkin en güvenilir bilgi onu ortaya çıkaran kişiden alınacaktır.

Uygulamaya bakıldığında en çok tercih edilen ticarileştirme yolunun daha önce kurulmuş olan kamu ya da özel sektör şirketlerine lisans verme olduğu görülmektedir. Özellikle pazara sunulmaya hazır fikri ve sınai ürünler lisans verme yoluyla ticarileştirilmektedir. Zira bu ürünler için daha fazla yatırım yapılmasına gerek olmadığından müşteri bulmak kolaydır. Buna karşılık, fikri ve sınai ürünün geliştirilmesi için daha fazla yatırım ve araştırma yapılmasının gerektiği durumlarda müşteri bulmak kolay olmamaktadır[33]. Burada yapılan yatırım ve araştırmanın başarıya ulaşıp ulaşmayacağı kesin değildir. Bu gibi müşteri bulmanın zor olduğu ancak fikri ve sınai ürünün başarısına güvenilen durumlarda yükseköğretim kurumları buluşlarını spin-off şirketi kurma yoluyla ticarileştirme yolunu tercih etmektedir[34]. Yine fikri ve

31 **Gordon**, s. 662.

32 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7199.

33 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7199.

34 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7200.

sınai ürünün yüksek pazar başarısına sahip olacağının düşünüldüğü durumlarda da ticarileştirme türü olarak spin-off şirketi kurma yolu tercih edilebilir[35]. Böylece yükseköğretim kurumu ilgili fikri ve sınai ürünün devri veya lisans verilmesi yoluyla elde edeceği gelirden daha yüksek bir gelir elde edebilecektir. Buna ek olarak, kurulan bu şirketler sayesinde yeni iş ve istihdam imkanları ortaya çıkacak, bu da üniversiteyle beraber ülke ekonomisine de katkı sağlayacaktır[36].

Yükseköğretim kurumlarının buluşlarını ticarileştirirken daha çok lisans verme yolunu tercih etmelerinin bir diğer sebebi de bu yolun spin-off şirketi kurmaktan daha kolay ve risksiz olmasıdır[37]. Zira spin-off şirketi kurulurken bir sermayeye ihtiyaç duyulmakta, üniversitenin buraya yatırım yapması ve bu şirkete yatırımcı çekmesi gerekmekte ve en önemlisi de üniversite bu fikri ve sınai ürünün ticarileştirilmesinin başarısız olması riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Lisans, inhisari veya inhisari olmayan lisans şeklinde verilebilir. Bu çerçevede lisansın hangi şekilde verileceği ve hangi sınırlamalara tabi olacağı da belirlenmelidir. Üniversiteler fikri ve sınai ürüne yatırımın yüksek mali riskler taşıdığı durumlarda inhisari lisans vermektedir[38]. Böylece yüksek mali riskle karşı karşıya kalan lisans sahiplerinin rakiplere karşı korunması sağlanmış olur[39]. Buna karşılık, kanaatimizce piyasada büyük bir başarıya sahip olacağı düşünülen fikri ve sınai ürünler için birden çok kişiye inhisari olmayan lisans verilebilir. Hangi lisans türünün tercih edileceğini belirleyen faktörlerden biri de lisans ücreti olabilir. Yalnızca lisans alana kullanım yetkisi veren inhisari lisans ücreti, bu nitelikte olmayan lisans ücretinden çok daha yüksek olacaktır[40].

**Gelir Paylaşımı**

Buluşun ticarileştirilmesinden elde edilen gelir yükseköğretim kurumu ve buluşçu arasında paylaştırılacaktır. SMK m. 121/8 uyarınca, yükseköğretim

35 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7200.

36 **Peldek /Gültepe**, s. 68; **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7200.

37 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7203.

38 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7202.

39 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7202.

40 **Kamariah/ Wan Omar/ Majid**, s. 7206.

kurumu gelirin en az üçte birini buluşçuya vermelidir. Hükümde elde edilen gelirden söz edildiğinden buluşun ticarileştirilmesinden elde edilen tüm değerler gelir kavramına dahil edilmelidir[41]. Diğer bir ifadeyle, buluşçunun payı, giderler düşürüldükten sonra elde edilen net gelir üzerinden değil, ticarileştirme sonucu yüksek öğretim kurumlarınca elde edilen bedel üzerinden ödenmelidir. Nitekim Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmeliğin (Yönetmelik) "Buluştan Elde Edilen Gelirin Paylaşımı" başlıklı 35/1. maddesinde buluştan elde edilen gelirin buluşun kullanımından, lisans verilmesinden, devredilmesinden veya diğer yollarla ticarileştirilmesinden elde edilen gelirlerin tamamı olduğu düzenlenmiştir. Aynı maddenin devam eden fıkralarında buluşçu ve yükseköğretim kurumu arasındaki gelir paylaşımının sözleşme ve benzeri bir hukuk ilişkisi hükümlerince belirleneceği ifade edilmiştir. Yükseköğretim kurumunun buluştan yararlanmaya başladığı tarihten itibaren iki ay içerisinde tarafların gelir paylaşımı ve ödeme şekli üzerinde anlaşamamaları halinde uyuşmazlık mahkeme yoluyla çözümlenir (Yönetmelik m. 35/3). Sözleşmede aksi belirtilmemişse buluştan elde edilen gelir, her mali yılın sonunda hesaplanarak payına düşün miktar buluşu yapana verilir (Yönetmelik m. 35/5).

Buluştan elde edilecek gelirin yükseköğretim kurumuna kalan kısmı yükseköğretim kurumu bütçesine özgelir olarak kaydedilir ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere yükseköğretim kurumunun ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılır. Görüldüğü üzere, gelir paylaşımının düzenlendiği SMK m. 121/8'de gelirin belli bir oranının TTO'lara aktarılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

## II. TİCARİLEŞTİRMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

### A. GENEL OLARAK

Ülkemizde yükseköğretim kurumuna ait bir buluşun ticarileştirilmesi için yukarıda anlatılan süreçlerin gerçekleşmesi yeterli olmamaktadır.

[41] **Uzunallı**, s. 182.

Ticarileştirme için bunlara ek olarak çeşitli mevzuatlardan kaynaklanan engellerin de aşılması gerekmektedir.

Yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesinin önündeki engellerin esas kaynağı bu buluşların ticarileştirilmesine ilişkin mevzuatın dağınık olmasıdır[42]. Buluşun ortaya çıkmasından ticarileştirilmesi aşamasına kadar tüm süreçler göz önünde bulundurulduğunda hukuka uygun hareket edilebilmesi için farklı hukuki alanları düzenleyen birçok mevzuatın incelenmesi gerektiği görülecektir[43]. Diğer bir ifadeyle, buluşların ticarileştirilmesine ilişkin süreç bir bütün olarak göz önünde bulundurularak düzenlenmemiştir. Bu nedenle, ticarileştirme süreci, bu işin doğasına uygun olmayan mevzuata uydurulmaya çalışılarak yürütülmeye çalışılmaktadır[44]. Bu durum da hem sürecin uzamasına hem de Sayıştay denetiminden çekinen yöneticilerin ticarileştirme sürecine mesafeli yaklaşmasına neden olmaktadır[45].

Ticarileştirilme sürecinin bir bütün olarak düşünülmemesi nedeniyle ortaya çıkan en önemli problem yükseköğretim kurumuna ait buluşların (ve diğer fikri ve sınai hakların) ticarileştirilmesi için ihaleye gidilmesi gerekliliğinin ortaya çıkmasıdır. İhale mevzuatına yönelik engeller aşılarak her nasılsa bir ticarileştirme yapıldıktan sonra ise elde edilen gelirin hangi birim üzerinden ve nasıl paylaştırılacağına ilişkin problemler ortaya çıkmaktadır. Tabi olunan vergiler nedeniyle, buluşçuya ödenen ücretin çok cüzi miktarlarla sınırlı kalması, SMK'da gelir paylaşımına ilişkin hükümde TTO'lara gelirden

---

42 **Suluk, Cahit** (2020) Çalışan Buluşları Hukuku, 2. Baskı, Ankara, s. 332.

43 Ticarileştirme sürecinde ele alınan ilgili kanun, yönetmelik ve mevzuatlar şu şekildedir: (i) 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, (ii)2886 sayılı Devlet İhale Kanunu 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, (iii) Vakıf Yükseköğretim Kurumları İhale Yönetmeliği, (iv) Yükseköğretim Kurumları Teknoloji Transfer Ofisi Yönetmeliği, (v) Yükseköğretim Kurumları Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasına İlişkin Yönetmelik" ve döner sermaye süreçlerine ilişkin diğer yönetmelik ve mevzuatlar, (vi) Strateji Geliştirme Birimlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, (vii) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, (viii) Sayıştay Başsavcılığı Çalışma Yönetmeliği, (ix) 2018/8 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (11.09.2018 tarihli Genelge) (ÜSİMP (Üniversite – Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu) Birlikte Tartışalım – Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı Raporu– 21.04.2021 (ÜSİMP Rapor) <www.usimp.org.tr> s.e.t. 09.04.2022, s. 1-2.

44 **Odman Boztosun**, s. 151.

45 **Odman Boztosun**, s. 151.

pay verilmesine ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması bu sorunların sadece birkaçıdır.

### B. İHALE MEVZUATINA TABİ OLUNMASI

Yükseköğretim kurumunda bir buluş ortaya çıkıp üzerinde hak iddia edildiğinde buluşun hak sahibi artık yükseköğretim kurumu olmaktadır. Böylece yükseköğretim kurumunun envanterine giren patent hakkı, tıpkı kuruma ait taşınır ve taşınmaz mallar gibi devlet malıdır[46]. Devlet malı üzerinde tasarruf edebilmek için Devlet İhale Kanunu'na uyulması gerekir[47]. Bu çerçevede, yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesi de Devlet İhale Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak ihale usullerine tabidir[48]. Ancak fikri ve sınai ürünlerin doğası ihale usulüne uygun değildir[49]. Örneğin sanayi ile işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen ve yükseköğretim kurumuna ait bir buluşa ilişkin lisans verilirken ihaleye çıkılmak zorunda olunması işin doğasına aykırı olacaktır. Yine ticarileştirmenin yapılacağı firma bulunup onunla anlaşmaya varıldıktan sonra ona devir veya lisans için ihale sürecini kabul ettirmek kolay olmayacaktır[50].

Yükseköğretim kurumlarına ait buluşlar ticarileştirilirken tek amaç gelir elde etmek olmamalıdır. Niteliğine göre bir buluş ülke ekonomisini dahi etkileyebilecek öneme sahip olabilir. Bu nedenle, bu buluşun onu en iyi şekilde

---

46 **Suluk**, s. 332; **Odman Boztosun**, s. 155.Vakıf statüsündeki yükseköğretim kurumlarına ait buluşlar "devlet malı" olarak nitelendirilmese de bu buluşların ticarileştirilmesi için "Vakıf Yükseköğretim Kurumları İhale Yönetmeliği" ile belirlenmiş.

47 **Odman Boztosun**, s. 155; **Suluk**, s. 332.

48 Vakıf statüsündeki yükseköğretim kurumlarına ait buluşlar "devlet malı" olarak nitelendirilemese de bu buluşların ticarileştirilmesi için de mevcut sistemde ihale usullerin uygulanması gerekir. Vakıf statüsündeki yükseköğretim kurumları ihale usulü "Vakıf Yükseköğretim Kurumları İhale Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte TTO'ları ihale usulünden istisna tutan bir düzenleme yoktur. Bu çerçevede, vakıf üniversitelerinin sahip olduğu buluşların ticarileştirilmesi için de ihale usullerine uyulması gerekir (Suluk, s. 333). Bu nedenle, buluşların ticarileştirilmesinin ihale mevzuatına tabi olması nedeniyle ortaya çıkan problemler ve bunları çözmek için ileri sürülen görüşler kural olarak vakıf statüsündeki yükseköğretim kurumlarına ait buluşlar için de geçerli olacaktır.

49 **Suluk**, s. 333; **Odman Boztosun,** s. 155; **Kök Hazer**, s. 165.

50 ÜSİMP Rapor, s. 3.

değerlendirecek ve geliştirecek bir firmaya devredilmesi ve lisanslanması gerekir. Ancak mevcut sistemde, yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesi için ihale süreçlerinin uygulanması zorunluluğu nedeniyle firmanın bu niteliklere sahip olup olmadığının önceden araştırılması mümkün değildir. Bu da ihale mevzuatına tabi olmanın getirdiği olumsuz durumlardan biridir.

Devlet malı niteliğinde olan buluşların ticarileştirilmesinin ihale mevzuatına tabi olmasının diğer bir sakıncası da sürecin gereksiz yere uzamasıdır. Zira ihaleye girilmeden önce ihale komisyonunun kurulması, hangi ihale usulünün uygulanmasının yerinde olacağı gibi hususların çoğu zaman hukuk müşavirliğinden görüş alınarak belirlenmesi sürecin uzamasına neden olmaktadır[51].

Yükseköğretim Kurumları Teknoloji Transfer Ofisi Yönetmeliğine göre sermaye şirketi olarak kurulan TTO'lar Devlet İhale Kanunu'na tabi değildir. Ancak bu hükmün uygulamada karşılığı bulunmamaktadır[52]. Zira devlet malı niteliğinde olan patent hakkını ticarileştirmesi amacıyla ayrı bir tüzel kişi olan TTO'ya devretmek için de ihale sürecinin yürütülmesi gerekecektir. Bu nedenle, Yükseköğretim Kurumları Teknoloji Transfer Ofisi Yönetmeliği uyarınca kurulan TTO'ların ölü doğmuş oldukları ifade edilmektedir[53]. Mevcut durumda, ayrı bir tüzel kişilik olan TTO'ların, yükseköğretim kurumuna ait buluşu ticarileştirmesi, buna ilişkin hukuki düzenleme getirilmedikçe hukuken mümkün değildir[54].

Yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirmesine ilişkin ihale sürecindeki tüm bu belirsizlikler nedeniyle, her üniversite ihale sürecini kendi hukuk müşavirliği, döner sermaye işletme müdürlüğü, strateji daire başkanlığı gibi birimlerinin görüşleri doğrultusunda yürütmektedir[55]. Bu durum da uygulama birliğinin olmamasına ve Sayıştay denetiminde sorumlu olma endişelerinin artmasına neden olmaktadır.

---

51 ÜSİMP Rapor, s. 3.

52 **Suluk**, s. 333.

53 **Odman Boztosun**, s. 155, dn. 13; **Suluk**, s. 333.

54 **Odman Boztosun**, s. 155.

55 ÜSİMP Rapor, s. 3-4.

### C. GELİR PAYLAŞIMIN HANGİ BİRİM ÜZERİNDEN VE NASIL YAPILACAĞI HUSUSUNUN BELİRSİZ OLMASI

Buluşun bir şekilde ticarileştirilmesinden sonra elde edilen gelirin paylaştırılması aşamasına geçilmektedir. Bu aşamadaki problemler iki boyutludur. İlk olarak gelir paylaşımı hangi birim üzerinden paylaştırılacağı hususunun belirlenmesi gerekir. Yükseköğretim kurumları tarafından bu belirleme, deyim yerindeyse, deneme yanılma yoluyla yapılmaya çalışılmaktadır[56]. Bu çerçevede, buluşlarını ticarileştirip gelir elde eden yükseköğretim kurumlarının gelir paylaşımı için ilk başlarda döner sermaye işletmesini kullandığı görülmektedir[57]. Ancak gelir paylaşımının döner sermaye işletmesi vasıtasıyla yapıldığı durumlarda vergi kesintilerin yüksek olması nedeniyle buluşçuya yapılacak ödeme miktarı çok azalmaktadır[58]. Bu durum da buluşun ortaya çıkması için gerekli olan maddi teşvikin ortadan kalmasına neden olmaktadır[59]. Yine gelirin döner sermaye işletme müdürlüğünce dağıtılması durumunda emekli veya yükseköğretim kurumundan ayrılmış öğretim üyeleri ile mezun olmuş öğrencilere ödeme yapılamaması ve TTO'lara gelirden pay verilememesi de önemli bir sorun teşkil etmektedir[60]. Bu nedenlerle, yükseköğretim kurumları gelir paylaşımını Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı vasıtasıyla yapmaya başlamıştır[61]. Zira Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı tarafından yapılan ödemelerde kesintiler daha düşük ve yükseköğretim kurumundan ayrılmış öğretim üyeleri ile öğrencilere ve TTO'lara ödeme yapılabilmektedir[62]. Ancak burada da Strateji Geliştirme Daire

---

56 Bkz. Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c>15.04.2022.

57 Bkz. Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c> s.e.t. 15.04.2022.

58 ÜSİMP Rapor, s. 7; Bkz. ÜSİMP Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c> s.e.t. 15.04.2022.

59 ÜSİMP Rapor, s. 8.

60 ÜSİMP Rapor, s. 6.

61 ÜSİMP Rapor, s. 7; Bkz. ÜSİMP Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c > s.e.t. 15.04.2022.

62 ÜSİMP Rapor, s. 8.

Başkanlığı'nın fatura düzenleyememesi nedeniyle problemler ortaya çıkabilmektedir. Fatura yerine makbuz verilmesi durumunda firmalarca yaptıkları harcamanın muhasebeleştirilmesinde sıkıntı olabileceği endişesi yaşandığı belirtilmektedir[63].

Gelir paylaşımına yönelik ikinci mesele ise ticarileştirmeden elde edilen payların nasıl ve kimler arasında paylaştırılacağı hususudur. SMK m. 121/8 uyarınca, "*Buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu ve buluşu yapan arasındaki paylaşımı, buluşu yapana gelirin en az üçte biri verilecek şekilde belirlenir. Buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu hissesi ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine özgelir olarak kaydedilir ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere yükseköğretim kurumunun ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılır".* Görüldüğü üzere, SMK'da yer alan bu düzenlemede ticarileştirmeyi gerçekleştiren TTO'lara gelirden pay aktarımına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak TTO'ların sürdürülebilirliği için gelirden onlara da pay verilmesi gerekir[64].

## III. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirme sürecine ilişkin mevzuat bu sürecin tamamı göz önünde bulundurularak yeniden ele alınmalıdır. Bu çerçevede, ilk olarak, mevzuatın buluşçuyu, pazarı tanımaya ve pazarın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak buluşunu ortaya çıkarmaya teşvik edecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Bunun yollarından biri TTO'lar tarafından etkin bir pazar araştırması yapılması ve buluşçunun pazarın ihtiyaçlarına uygun bir buluş yapmaya teşvik edilmesi olabilir.

İkinci olarak, yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirme süreçlerinin ihale mevzuatına tabi olması hususunun yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Zira fikri ve sınai ürünlerin ticarileştirilmesi doğası gereği ihale süreçlerine uygun değildir. Bu çerçevede, yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesinin ihale süreçlerinden muaf tutulması yönünde bir

63 ÜSİMP Rapor, s. 8.

64 **Odman Boztosun**, s. 156.

istisna hükmünün getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir[65]. Ancak kanaatimizce burada bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, *ticarileştirme türü* ve *ticarileştirilecek buluşun tabi olduğu alan* göz önünde bulundurulmadan peşinen yükseköğretim kurumlarına ait tüm buluşların ticarileştirilmesinin ihaleye tabi olmayacağına ilişkin bir düzenleme getirilmesi kamu malına zarar verilmesi sonucunu doğurabilecektir[66]. Özellikle sağlık, milli güvenlik gibi kamu yararının yüksek olduğu alanlarda devir ve inhisari lisans verilmesi halinde ihale süreçlerinin uygulanması yerinde olacaktır. Zira bu ticarileştirme türlerinde buluş yalnızca devralan veya lisans alan tarafından kullanılabilecektir. Bu nedenle, şeffaf olan ihale süreçlerinin uygulanması yerinde olacaktır. Buna karşılık, bu alanlarda olan bir buluşun kullanımının inhisari olmayan lisans ile devri ihale süreçlerinden istisna tutulabilir. Bu çerçevede, kanaatimizce yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesi kural olarak ihale süreçlerinden muaf tutulmalı, ancak sağlık, milli güvenlik gibi alanlardaki buluşların devri veya inhisari lisans ile kullanım devri için ihale süreçleri uygulanmaya devam edilmelidir.

Uygulamada ihale süreçlerine tabi olma nedeniyle ortaya çıkacak problemleri bertaraf edebilmek amacıyla farklı çözüm yollarına başvurulduğu görülmektedir. Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi'nin Teknoloji Transfer Ofisi olarak faaliyet gösteren ARİNKOM TTO, yükseköğretim kurumlarına ait buluşları, 11 Eylül 2018 tarihli ve 2018/8 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesine dayanarak Rektör Başkanlığında oluşturulan komisyon kararıyla sözleşme yöntemi ile ticarileştirmektedir[67]. Söz konusu Genelgeye göre, "*Kamu kurum ve kuruluşları (belediyeler ve il özel idareleri hariç) ile sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamu kurum ve kuruluşlarına ait şirketler, kendi mülkiyetlerinde veya tasarruflarında bulunan taşınmazlarıyla ilgili olarak; kamu kurum ve kuruluşları, vakıf, dernek veya bunların şirketlerine,*

[65] ÜSİMP Rapor, s. 10.

[66] Bizim de benimsediğimiz bu görüş ÜSİMP tarafından düzenlenen Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısında Erciyes TTO adına toplantıya katılan Ahmet Hidayet Kiraz tarafından ortaya konulmuştur, Bkz. ÜSİMP Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c > s.e.t. 15.04.2022.

[67] ÜSİMP Rapor, s. 8.

*gerçek veya tüzel kişilere; satış kira irtifak, takas, tahsis, devir ve benzeri her türlü tasarrufa yönelik işlemlerini, bakanlıklar ile bağlı, ilgili ve ilişkili kamu kurum ve kuruluşlarında bakan yardımcısı, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında üst yönetici başkanlığında teşkil ettirilen komisyonlar vasıtasıyla yapacaklardır. Söz konusu komisyonlarca izin başvuru ve sonuçları Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarında Cumhurbaşkanlığına bildirilecektir".* Bu çerçevede, ARİNKOM TTO tarafından buluşlar (ve diğer fikri ve sınai haklar) taşınmaz olarak değerlendirilerek Genelge çerçevesinde ticarileştirme yapılmaktadır. Bu ticarileştirme yolunun ticarileştirmeyi kolaylaştırması ve hızlandırması açısından amaca uygun olduğu söylenebilirse de hukuki olduğunu söylemek ne yazık ki mümkün olmayacaktır. Zira buluşların taşınmaz olarak kabul edilebilip Genelge kapsamına sokulabilmesi için herhangi bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Mülkiyete konu haklar taşınır, taşınmaz ve fikri ve sınai haklar olarak üçe ayrılmaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları, hukukun diğer alanlarından farklı ve kendine özgü özelliklere sahiptir[68]. Fikri mülkiyet hukukunun özellikleri dikkate alınmaksızın, klasik hukuk mantığıyla bu alanda yaşanan hukuki problemlere çözüm üretilemez[69]. Hal böyleyken buluşların taşınmaz olarak kabul edilip Genelge çerçevesinde ticarileştirilmesi kanaatimizce hukuka uygun değildir.

Yükseköğretim kurumuna ait bir buluşun ortaya çıkıp ticarileştirilmesinden sonraki aşama elde edilen gelirin paylaştırılması aşamasıdır. Ticarileştirme süreci bir bütün olarak düşünülüp kurgulanmadığı için bu aşamada da önemli problemler yaşanmaktadır. Elde edilen gelirin Döner Sermaye İşletmesi üzerinden dağıtılması durumunda yüksek vergi kesintileri buluşçunun teşvikinin azalmasına neden olmaktadır. Yine emekli olmuş öğretim üyesine, mezun olmuş öğrenciye veya kurumda çalışmayan üçüncü bir kişiye bu işletme üzerinden ödeme yapılamaması da önemli bir sorundur. Bu nedenle, döner sermaye sisteminin yükseköğretim kurumlarının buluşlarının ticarileştirilmesi sürecindeki bu problemleri ortadan kaldıracak şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir[70]. Bu çerçevede özellikle,

68 **Suluk/Karasu/Nal**, s. 2.

69 **Suluk/Karasu/Nal**, s. 2.

70 **Odman Boztosun**, s. 158.

vergi maliyetlerini azaltacak birtakım istisnalar düzenlenmeli ve kurumda çalışmayan üçüncü kişilere de ödeme yapılabilmesinin önü açılmalıdır[71].

Ticarileştirmeden elde edilen geliri Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı vasıtasıyla yapan yükseköğretim kurumları için en büyük problem bu Başkanlığın fatura düzenleyemiyor olmasıdır. Mevcut durumda bu sorun makbuz verilmek suretiyle çözülmeye çalışılmaktadır. Vergi Usul Kanunu uyarınca, fatura düzenleyemeyen birimler tarafından verilen makbuz muhasebeleştirilebilecektir[72]. Ancak bu durum makbuzun muhasebeleştirilmesinde problem yaşayacaklarını düşünen firmaların bu sürece mesafeli yaklaşmalarına neden olmaktadır[73]. Bu nedenle, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığına fatura düzenleme yetkisinin verilmesi durumunda ticarileştirmenin önündeki engellerden biri kalkmış olacaktır.

## SONUÇ

Günümüzde yükseköğretim kurumları teknolojik ilerlemenin lokomotifi olarak görülmektedir. Bu çerçevede, bir ülkenin teknolojik olarak gelişmesini sağlayan en önemli faktörlerden birinin yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar ve araştırmalar sonucu ortaya çıkan teknoloji ve yenilikler yani fikri ve sınai ürünler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, dünyadakine paralel bir şekilde ülkemizde de yükseköğretim kurumlarının çalışmaları desteklenmekte, ortaya çıkan her yeni buluş ödüllendirilmeye çalışılmaktadır. Bunun karşılığı olarak yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluş sayısı her geçen yıl artış göstermektedir[74].

Buluş sayısındaki artış ülkemiz için önemli bir gelişme olmakla birlikte teknolojik gelişmenin sağlanması için tek başına yeterli değildir. Buluşların ülkelerin gelişmesine katkı sağlayabilmesi, ürüne dönüşerek uygulamaya konulmasına yani ticarileştirilmelerine bağlıdır. Bu nedenle, yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesi de en az ortaya çıkması kadar önem

71 ÜSİMP Rapor, s. 10.

72 ÜSİMP Rapor, s. 7.

73 ÜSİMP Rapor, s. 7.

74 Üniversite Patentleri Analiz Raporu (ÜSİMP ve Patent Effect iş birliğinde hazırlanmıştır), s. 5, <https://www.usimp.org.tr > s.e.t. 15.04.2022.

verilmesi gereken bir konudur. Fakat ülkemizde söz konusu buluşların ticarileştirme süreci bir bütün olarak kurgulanmadığından yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirilmesi bazı mevzuata dayalı engellere takılmaktadır. Bu engeller, esas olarak devlet malı niteliğindeki buluşların ticarileştirilmesinin ihale mevzuatına tabi olması, her nasılsa ticarileştirme yapıldıktan sonra gelir paylaşımının nasıl yapılacağına ilişkindir.

Bu çerçevede, kanaatimizce, sağlık, milli güvenlik gibi kamu yararının yüksek olduğu alanlarda devir ve inhisari lisansla kullanım devri dışındaki durumlarda yükseköğretim kurumlarına ait buluşların ticarileştirme süreçleri ihale mevzuatlarından muaf tutulmalıdır. Gelir paylaşımının döner sermaye işletmesi vasıtasıyla yapan kurumlar için vergi kesintileri düşürülmeli, paylaşımın Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı eliyle yapıldığı kurumlar için bu Başkanlığa fatura düzenleme imkânı tanınmalıdır.

## KAYNAKÇA

**Cunningham, James A./ Lehman, Erik E./ Menter, Mattihias/ Seits, Nikolaus** (2019) "The Impact of University Focused Technology Transfer Policies on Regional Innovation and Entrepreneurship", The Journal of Technology Transfer No. 44, s. 1451-1475.

**Çakır Çelebi, Fatma Betül** (2021) "Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Kapsamı", Terazi Hukuk Dergisi, C: 16, S: 182, s. 1908-1917.

**Değerli, Mustafa/Tolon, Metehan** (2016) "Teknoloji Transfer Ofisleri İçin Kritik Başarı Faktörleri", Bilişim Teknolojileri Dergisi, C: 9, S: 2, s. 197-220.

**Doğan, Gülmelehat** (2020) Teknoloji Transfer Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Uygulamaları, Ankara.

**Gordon, Mark L**. (2004) "University Controlled or Owned Technology: The State of Commercialization and Recommendations", Journal of College and University Law, Vol: 30, No: 3, s. 641-672.

**Kamariah, Ismail/ Wan Omar, Wan Zaidi/ Majid, Izaidin Abdul** (2011) "The Commercialisation Process of Patents By Universities", African Journal of Business Magagement, Vol: 5 (17), s. 7198-7208.

**Kök Hazer, İdil Buse** (2019) "Uygulama Bakış Açısıyla Teknoloji Transfer Ofisleri", Çalışma İlişkilerinde Fikri Mülkiyet Hakları Uluslararası Sempozyumu, Ankara, s. 161-166.

**Leistner, Matthias** (2002) "Farewell to the "Proffessor's Privilege"- Ownership of Patents for Academic Inventions in Germany under the Reformed Employees' Inventions Act 2002", ICC, V: 35, No: 7, s. 859-872.

**Odman Boztosun, Ayşe** (2019) "Akademik Teknolojik Transferine Uygun Bir Mevzuat İklimi Tasarımı", Çalışma İlişkilerinde Fikri Mülkiyet Hakları Uluslararası Sempozyumu, Ankara, s. 151-159.

**Peldek, Serkan/ Gültepe, Yasemin** (2017) "Akademik Spinoff Firma Değerlendirilmesi: Ar-Ge Faaliyetlerinin Ticarileştirilmesi", Bartın İ.İ.B.F. Dergisi, C: 8, S: 15, s. 65-82.

**Suluk, Cahit** (2020) Çalışan Buluşları Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2017.

**Suluk, Cahit/Karasu, Rauf/Nal, Temel** (2021) Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara.

**Uzunallı**, **Sevilay** (2015) "Üniversite Öğrenim Elemanlarının Buluşları Üzerinde Patent Hakkı", Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM), 2015/1, s. 171-184.

**Diğer Kaynaklar:**

**Sarı, H. Gürbüz**, Buluşun Ticarileştirilmesi – Hukukçu Gözüyle Stratejik Bir Yaklaşım – Bölüm 1, <tr.linkedin.com>.

Tübitak Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı Uygulama Esasları, <https://www.tubitak.gov.tr> s.e.t. 15.04.2022.

Birlikte Tartışalım: Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=3togT27a_3c > s.e.t. 14.04.2022.

ÜSİMP (Üniversite – Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu) Birlikte Tartışalım – Ticarileştirme Süreçlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Toplantısı Raporu– 21.04.2021 (ÜSİMP Rapor) <https://www.usimp.org.tr > s.e.t. 09.04.2022.

Üniversite Patentleri Analiz Raporu (ÜSİMP ve Patent Effect iş birliğinde hazırlanmıştır), s. 5, <https://www.usimp.org.tr > s.e.t. 15.04.2022.